

ШЫН

СЭКП-нің Тыва обкомунун болгаш Кызыл хооркомунун,
Тыва АССР-нің Дээди Сөвединиң органы

1925 чылаа
түдөмдөстүгү
1962 ч.
И Ю Л Ъ
19
ЧЕТВЕРГ
№ 169 (5266).
Өртөө 2 көп.

Эң чугула сорулгаларны күүсөдиринче — та-
рааларны эки ажаап өстүрерин, мал чөмнө-
рин бөлөктөдүрүн, дүжүт ажаап алышканын эки эр-
тирин хандыраарына болгаш күүнөгө көдө-
ажыл-агый продукциянын садарынын талазы-би-
ле хулаалгелерин күүсөдиринче бүгү күштерин
мобилизастаарына чер-чериниң партия, совет,
комсомол организацияларын болгаш девискээр
аайынын эргелелдерин, көдөз ажал-агыйнын бү-
гү ажал-ишчилерин СЭКП ТК болгаш ССРЭ-нин
Министрлер Чөвүлели кыйгырып тур.
СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң
июль 12-де доктаалында.

Россияның кооператорларының съездизи

МОСКВА. (СЭТА). РСФСР-ның хе-
регал кооперациязынын үшкү
съездизи июль 17-де Энгелдер Ба-
жынынын Колонналыг залында
ажыттыган. Делегациянын арасы-
нда — республиканың сурагыт
тарааждары, механизаторлары, ма-
лыны, көдөз иштелигениниң
төдөлөкчидери, мураккы коопе-
раторлар. Ийги съездиден бээр эр-
тен дөрт чылдың дүгүзүндө рес-
публиканың херегал кооперациязы-
ның ажалынын түндөлдөрүн чуга-
алып өөр болгаш кооператив са-
дым улам ийди кадуренини, кө-
дөз чонуп хандырылганын эки-
дериниң оруктарын айтып алып дөз
олап чыгыган.

Роспотребсоюзтун баштаар чө-
рин даразы М. М. Денисов ил-
кел кылган.
Илеткелчинин чугаалааны болза:
сөөлгү чыдарыны дүгүзүндө ажал-
чы чоннарны чаагы байдалын эки-
жидер талазы-биле партиянын бол-
гаш чазактын ап чоруткан хемче-
лери бараан саарылганын улам ийди
естүренине дузалаан. Чөдү чылдын
үш чылдарынын дүгүзүндө коопе-
ративниң бараан саарылганын чөдү
чылдың контроль чуратгаларында
көрдүгөн 21,6 хууга улур 23,7
хуу немей өскөн. Чүгө эртен чы-
да безин РСФСР-ның херегал коопе-
рациязы 13 миллиард рубль ажал
барааны саткан.
Ийди болза-да чонун салгы
хандырылганын дөдөли ССРЭ-
нин XXII съездизиң салгы му-
нуга салган сорулгаларында ам-
даа жожулап лаап турар. Чамлык
потребсоюзтар, оон иштинде На-
ново, Владимир, Вологда, Новгород
болгаш Калинин потребсоюзтар ба-
раан саарылганынын планынын
күүсетпейн келген.
Чамлык улус ажал-агый чөвүлө-
дери база улуттук бүүдүргөдөр кол-
хозтарга болгаш көдөз чонга херек-
терин ажал-агый барааларын бүү-
дүрерин соксатканнар. Чикээзөөр,
Оренбург областа дүрбаштарын,
шуткаан саваны, Владимир областа
терге, дугуй, шамакты бүүдүрерин
соксаткан.
Илеткелчинин оон ийди дынча-
каны болза: дөрт чылдарын дүгү-
зүндө республикага 24 муң ажал-
чаа магазинерин болгаш 3,5 муң
столовадарын тудуп, ажалгалга
книрген. Ийди болза-да Иркутск,
Томск болгаш Коми херегалкылар
эвилелдеринде салгы четкиниң кал-
барты дугайында салгы салгыны-
каны ам-даа четпес болуп турар.
А Новгород, Рязань, Белгород бол-
гаш Саратов областтарда көдөз сто-
ловааларынын саны безин кызыры-
ган.
Көдөз ажал-агый продукцияны-
нын болгаш чиг-этин бөлөктөдөрүн
улам ийди хөжүдөр, кооператив
бүүдүргөлөрүн барааларын бүү-
дүрерин, капитал туугун калбартып,
кадрларын шилип алып, таарыштыр
тургузар болгаш кижиздерин эки-
жидер дугайында айтыргаларга улут
ичкеңгей илеткелде көрдүргөн.

Н. С. Хрущевтун Мурманск областа чоруп турары

ЗАПОЛЯРНЫЙ. (СЭТА). СЭКП Төп Комитетинин Бирги
секретары, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С.
Хрущев Мурманск областа июль 17-де чөдүп келген.
Ол хүнүн бирги чартында Норвегия-биле кызыгаар хем
Паста дерип турар Борисоглебск ГЭС-тин тудуунга барып чо-
раан. 56.000 киловатт күчүлүгү ол ГЭС-ти «Норэлектро» деп
норвег фирма тудуп турар. Норвег ажалчылар — тудугжу-
лар, а ол ышкаш совет тускай эртемниглерин болгаш олар-
ның өг-бүлелеринин кижигүннеринин коллективни Никита Сер-
геевичиге изиг байыры чөдирген. Н. С. Хрущев станциянын
деришкениниң чоруп турарын сонугурап айтырган.
Оон соонда Н. С. Хрущев совет тускай эртемниглер — ке-
лар үдөгү ГЭС-ти ажалгалга кирер кижилер чурттаар чаа
баныннарнын тулушкунун көргөн болгаш кызыгааржылар
кезээне барып чоран.
Н. С. Хрущев ол-ла хүн даг-болбаазырадылга комбинаты-
нын Жданов руднигинин тулушкунунга чоран.
Заполярный суурга турганынын үдөйдө оон чурттакчыла-
ры Н. С. Хрущевка изиг байыры чөдирип турганнар.

КУРЛАВЫРЛАРНЫ БҮРҮН ИЛЕРЕДИП, АЖЫГЛААР

СЭКП-нің XXII съездизи бистид
туртукса коммунист илелде-
ди туртуксарынын өндүрүлгү
грамынын төдөлөш, коммунизм-
ниң материал-техниктик базасын
тургузар деп, совет улустуң эконо-
мика талазы-биле эң кол сорулгалын
тодоттайлаан. Ол дөргө улус чо-
нук амыралынын делегейде эң
бедик депилген чөдүп алыры болур.
Эң болгаш бедик шынарлыг аш-
чөмни чөдүр хемчээдиринде бүтү
чонуп херегаларын хандырап кыл-
дыр, продуктулар бүүдүрениниң ий-
ди бедик депилген эң чокуу чы-
ларда чөдүп алып ужураут бис.
Ол сорулгалын иштиндеринде улут
роль көдөз ажал-агый ажалдакчы-
лары-биле херегаларын республика-
нын кооператорларына база өнө-
жүн турар.

СЭКП ТК-ның март Иленумунун
иштиндерин амыралга ботта-
дырышкан, бистид көдөз ажал-
агыйныстың ажал-ишчилери көдөз
ажыл-агый продукцияларын күнү-
ге садарынын чартык чыл планын
чөдүрүшкенин боттандырган. Респу-
бликада эң садым алырынын чар-
тык чыл планы 115,5 хуу, сүтү —
107,1 хуу күүсеткен. Ийиниң
чөмнөйгө черлеринин чөмнөйгө ар-
тышкыны-биле база чондан, кол-
хозтардан садым алганы артышкы-
ның продукциялары-биле хаванын
семиртириниң организастааш, көдөз
ажыл-агый продукцияларын садым
алыр болгаш оларын чонга ханды-
рап ажалды кооперация организас-
тыларын сөөлгү үдөз өлөш ажал-
көн.

Эртен чартык чылдың дүгүзү-
нда кооперация организастары чо-
дан 200 ажал тонна ээтин (көң
эйт), оон иштинде 237 баш хаван-
ын садым алган. Хаван семиртир,
чондан артышкынын эң садым
алыр ажалды Тес-Хем районоу —
даргазы эш Шойлаа, бөлөккө кон-
торазынын директору эш Илхан —
эки организастааш, хаван семирти-
ринин чартык чыл планын бүүдүн
чартык катап, а эң садым алыры-
нын — үш катап амыр күүсеткен.

Бин-Хем районоу — эштер Хому-
тов, Сорюкин — 31 баш хаванын
семиртир планын турган, 44-ү
семиртир, 11 тоннанын орунуга
21 тонна ээтин садым алган. Улут-
Хем районоу — эштер Ангирбан,
Комбуй — семиртиргө 74 баш
хаванын тургускан, план суугуар
10 тоннанын орунуга 19,7 тонна
ээтин садым алган. Каз-Хем рай-
оноу — эштер Березкин, Огонов —
12 тоннанын орунуга 18 тонна
ээтин садым алган болгаш хаван
семиртиринин планын ийди катап, а
ол ышкаш Сесерлиг, Балгазын сел-
полары чондан эң садым алырынын
чартык чыл планын үш катап амыр
күүсеткилөөн чорук, түс чериниң
курлавырларынын күсели-биле эң
планын боттандыраарына ол ажал-
агыйларын удурутуктарынын бүү-
лүт сагыш салышкынын илереткен.
Хаван семиртиргениниң планын
үш катап амыр күүсөдириниң, а ол
ышкаш эң садым алышкынын
хемчээдин удуу-биле көүдөдириниң
аргазы республикада бар турла-
ла бо талазы-биле райполарга болгаш
сельполарга бердиген планынын
эвөш болганын чугаалаар херек.
Чамлык райполарынын удурутукчула-
ры бо чугула ажалды ала-чазгаар-
лашкына кирер турганнар. Чи-
жээ, Току райползу — даргазы эш
Дорофеев — бирги чартык чылды
нииниң чөмнөйгө черлеринин
чөмнөйгө артышкыны-биле хаван
семиртиргениниң планын 70 хуу, а
эң садым алырынын — 25-ле хуу
күүсеткен. Танды райползу — дар-
газы эш Коломисова — семиртиргө
33 хаванын тургузар турган, чүгө
11 хаван тургускан. Бо ийи райпо-
лар боттарынын хожуашкынын
ийиңи чартык чылда бүүрүн-биле
узуутууларын чөдүп амыр ужураут.

Ховуларда ажал хайнып турар

Өвүр районун «Торгалыг» көдөз ажал-агый артелинде ажал
механизаторлар Хунажик Эренгей болгаш Петр Куулар олар колхозта нуку-
рузачылар болуп ийги чыл ажалдап турар болгаш ажалына багыт эвес
көргүзүлгөдөн чөдүп алып турар. Нууларын көргүзүлгөдөн база эки. Бо
аныяң кижилерин колхозчулар хой-иштинин ажалына база илелкил
киржикилер кылдыр билдирер.
ЧУРУКТА: Хунажик Эренгей (оң талазында) болгаш Петр Куулар.
Фото В. Чапайкин биле Г. Сиротинкин.

Демниг ажал эгелээн

БАЙН-ТАЛА. (Телефон-биле). Мал
чөмүн дүжүт ажаалдаш эгелээр
бестинде бүүрүн бөлөктөн алырына
Чөм-Хемчик районда «Октябрь 30
чылы» колхозтун баштаар чери бол-
гаш партия организастааш тодоттай-
хемчеглерин ап, сизген кезилдеинде
бригададарын, малчылар эвөлөрүн
организастааш турар.
Кара-Талда, Хаз-Бажында болгаш
Дүвүрде үш бригада кестирин
кирген. Олар 6 тракторлук, 2 аът
машыналыг. Фермалар коллективте-
ринин, хой бригадаларынын ажалы
көчөзөгөйи база мал чөм бөлөктө-
ринче улаандырган. Стурун чур-
такчыларынн көдөз ажалдакчы-
лары колдан бригадалык база ор-
ганизастаан.

Ногаа бригадасында

Чөм-Хемчик районун «Чыраа-
Бажы» совхозта коммунист эш Мо-
нгуш Байыр-оолга удурткан ногаа
бригадасында 18 киж ажалдап ту-
рар.
Ийди күш-ажылдың организас-
ты эки. Чыл сайында оон бри-
гада совхозка дыка хой муң ажал-
ын орулгазын кирип турар. Бо
чылын 15 муң рубльдин орулгазын
кирер бис деп ол чугаалаан.
Бригада бо чылын 1,5 га согуна-
ны, 6 га огурети, 1,5 га помидор-
ну, 0,30 га редисканы, 3 га столо-
ваа сөдөдөш, 3 га чигир сөдөдөш
болгаш 3 га черде картофельди та-
рып олурткан. Ам оларнын үнүжү
чаагай болгаш баштайгы дүжүдүн
берип эгелээн. Эң илангы редис-
каны, согунаны, помидорну чыташ
совхоз складында дужаап, чаа дү-
жүдүн орулгазын совхозка бере
берген.

Сиген шөлдөринде

ЭРЭИН. (Телефон-биле). Коллек-
тивтиң кайы-даа ажал үчүстөгүдө
агы кол кичээнгөйи мал чөм бе-
леткөдөрүн улаандырган, бүтү киж
сиген шөлдөдө. Эрин районда
«Мөрөн» колхозтун шөлдөринде 70
ажы киж сес кезек черде ажал-
дап кирген. Оларда 5 тракторлар-
дан, 6 аът машыналарын ажалда
ход кадырлыг 65 киж база кес-
тирп турар.

Кубань ховузуна маадырлыг чорук

Петр Нарижный биле Александр Косяк
олар 26 шак иштинде 208 гектарнык
кызыл-тазын кестирген

ВЫСЕЛКИ (Краснодар край). (СЭТА). Березаның дурмула-
үренин ажал-агыйның механизаторлары чаагы дүжүдү ажаап
алырына маан-да ол хире ыяк бөлөктөмөз турган. Көдөзүн
бүгү ажал-ишчилеринге партияның болгаш чазактын кыйгыры-
га сорул кирген, жаткалар машинистер, комбайнерлер ажаап
алышканын техниказын эң эки ажалгаарын чөдүп алып деп шит-
тирлеп алганнар. Жаткалар машинистер Петр Нарижный биле
Александр Косяк оларнын күш-ажылчы тикелгезиниң дугайы
удаванда бүгү Кубаньга дынчалы берген. 151 гектар кызыл-та-
зы тавычалы кестиреринге олар чээрби ийи шакты чарыгааннар.
Ажаап алышканынын мастерлер хонун дүгүзүндө ийи чүс ге-
ктарын кестирер деп шиттирлээдир.

Петр Нарижный биле Александр Косяк олар элчешпишкан,
бөдүнү агрегаттын чээрби алы ажал шакынын иштинде ажалда-
дып келгенер. Ол үчөң дүгүзүндө 208 гектар кызыл-тазы кес-
тирген. Ол болза Кубань ховузуна чаа рекорд-тур.
Ажал-агыйда тараларың ажаап алышканынын дозулган.
П. Нарижный биле А. Косяк олар тарга ажаап алышканынын
эргинден бээр муң гектар чериниң ажалы болгаш кызыл-тазын
кестирген, ол болза күзүн тарган бүү-ле тараларың ажалын
бир кезээ болуп турар. Үш жаткалардан тургузунган, делем че-
ри алып агрегаттары ажалгаан чорук тавычаларын бөлүп ба-
стырарынын хуусазын ийи катап кызырган. Ажал-агыйга таргазы
бастырага ортуман дүжүдү гектардан 33 центнер болуп турар.

Суггарыкчылар

Чөм-Хемчик районун «Сүт-
Хал» совхозтун үшкү салбырында
1130 гектар тарга культуралары
суггаттыг черлерде тарыттыган.
Участоктар аайы-биле тус-тус суг-
газыла эвөлөрүн тарылга доо-
зулган соонда үзүп тургускулаан.
Суггарылгада шүптү 15 киж ажал-
дап турар.
Суггарыкчы киж бүүрү бөдүнү
хулаанган участогуна чай дүжү-
зүндө ийи удадан азаш эвес суг-
гарылганы чоруткан, бедик дүжү-
тү эстүрүп алып хулаанган алган
турган. Ам чамлык суггарыкчылар
боттарынын хулаанган ак-сетки-
лук күсөдир турар. Чижээ, Б. Чу-
чук-оол биле Д. Дуктук-кыс ботта-
рынга быгылган 80 га тарга куль-
тураларын бирги суггарылганын
эки шынарлыг дооскан, ам ийиңи
суггарылганы эгелей бергенер. Ол
ышкаш О. Доруш биле О. Уйук-оол
161 га тарга культураларынын бир-
ги суггарылганын дооскан, ам ийи-
ги суггарылгаже шилчээдир.
Д. КУУЛАР.

Кукуруза чаагай

СҮТ-АКСЫ. (Телефон-биле). Час-
кы олурутулганын шын чоруткан,
чайгы ажаалдаш эки организас-
таалында «Сүт-Хал» совхозтун
Иштин салбырынын 240 гектар ку-
куруза шөлүнө үнүштүп байдалы
чаагай дүжүдү илеретип турар. Ам
безин чамлык участоктарын куку-
руза 150 сантиметр бедик кел-
гелээн.

Мал чөмнөгө чугула ол культу-
ра-нын бок үнүштерин арылгаар, суг-
гарың организастаар хемчеглерин
чорутушкан, кукуруза эвөлөзү күс-
кү ажаалдаш, силос салышкынын
га база хынамчалыг бөлөктөдир тур-
рар. Ол ышкаш салбырын 34 ге-
ктарда чөдүп-таргазы болгаш 20 ге-
ктарда чигир сөдөдөш база эки үнү-
турар.
Иштинчилер бо чылын 800 тонна
сиген бөлөктөр планын. Ону малга
бедик хоолдуг үдө ажаап алыры-
ны организастыг кирипкен. Шүптү
12 эвөлөр 3 аът машыналарын,
70 хол кадырлыг ажалдап турар.
Олар 160 гектары кескен, баштай-
гы шөлдөрдөн 40 тоннаны сес са-
раат кылдыр тургускан. Ногаа са-
рааттар хүн бүүрү немей турар.

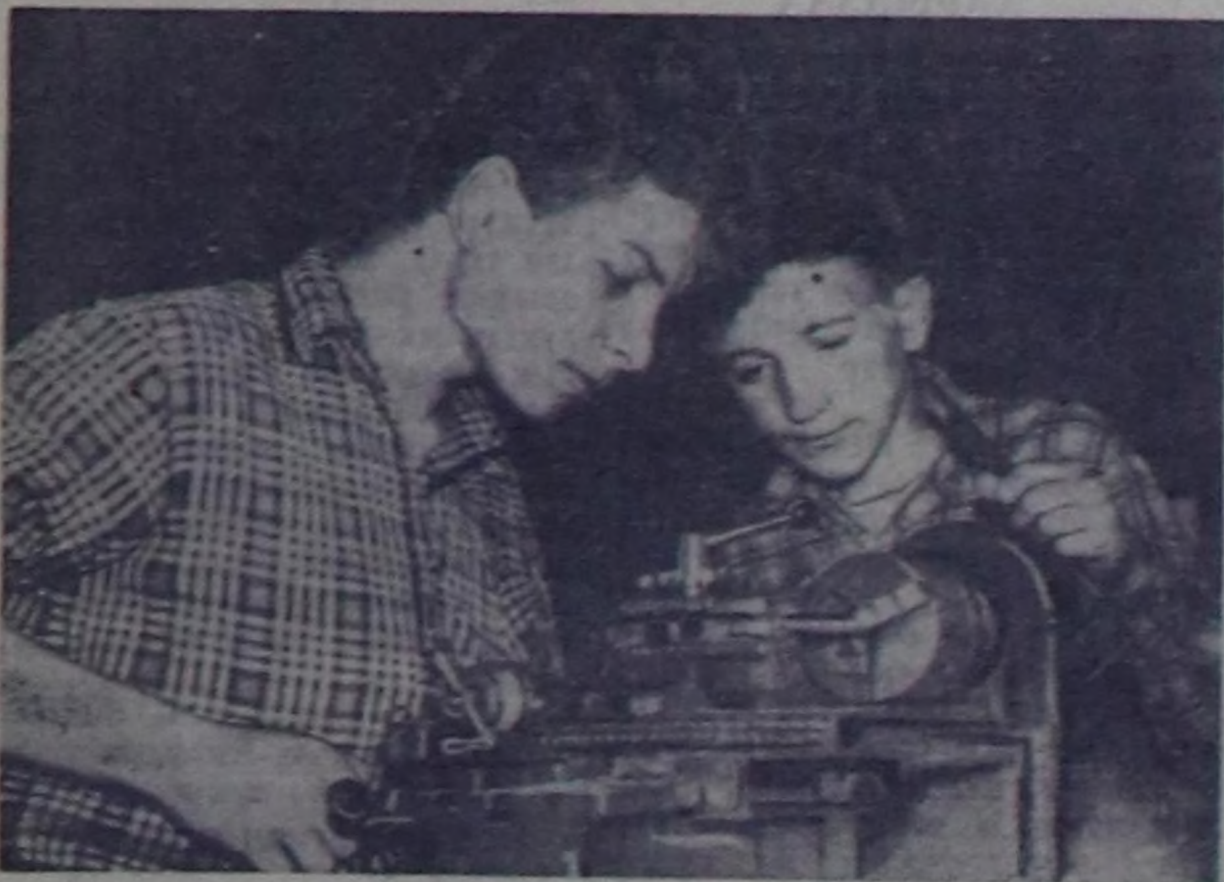
Б. ДОЛЧАНМАА.
Г. ИВАНОВ.

Бин-Хем районун «Кызыл тараачын» ко-
дөз ажал-агый артелиниң Ээрбек салбырын-
да сизген кезилдеза түлүктөп чоруп турар.
Сараат салыр «СШР-05Б» машина келген
соонда ажал улам дүргөдөн.
ЧУРУКТА: сараат салыр машина ажал
өдүндө.
Фото С. Феоктистовуу.

„ШЫНЫН“ НОМЧУКЧУЛАРЫНЫН ЧАГААЛАРЫ

Арын
№ 32

Өрөдөлгө чыны тентен, мычалаа-да Кызылдын № 10 ортук шко-
ланын үстүкү класстарынын өрөнөкчидери шолонун чайгы септелге-
зилге илдепкейли дуулажып туралар.
Олар школа чанынчы чагайжылыга шолонун чайгы ажалгазын,
мастерскладе слесарь болгон токар таласы-биле чаа-чаа чүүлдерин кы-
лып, шолонун парта, сандайларын септеп, булуп туралар.
ЧУГУКТА: 8 класстын өрөнөкчидери Алексей Марушич болгон Николай
Шинкаренко оларын токар станогунда эрикти чыгуруп турар.
Фот. С. Анатолевич.

Сорук кирген малчынар (Совхозтун мурнакчы фермазында)

Этти, сүтү, дүтү бүдүрүп
болгон курнеге сазарын көзүндү
жээп Кара-Талдын малчынары шы-
лап-ла, күнөжикчилерин ажалдап-
лар, Партиянын, чакыткы Кыт-
рыгыларга сорук кирген малчынар
чуртка аш-чеч продукттарынын
александрин тургузар дөм демисе
боттарынын салышкынын кирип
турар.
Кара-Тал фермазынын девиэсир
абекшилик, өкн өттүт. Эрткен чы-
лын малга четир сипегин, сипесту
белеткен. Мал чегерилген,
ажалдап, олардын семирткенин
малчынар өкн организастап тал-
де, малды продукттуу көзүндү.
Кара-Тал сүт-баран фермазы (эре-
дечтиси өкн Сүктөр) чарткы чылда
110,9 тонна сүтү азы өрткен чы-
лын бо үзөндүн ийи катан хейу
сап алган. Курнеге сүт сазарын
чарткы чылда планн ферма 168
хуу күтүскөн.
Азы айлар дүртүгүдө ферма
инек бүдүрүлгөн ортума-биле 765
кг сүтү, саячтар И. Чырат, Че-
чек, Севеян боттарында быгылаан
инектеринин бирөөсүнөн-не 760—
820 кг сүтү саган. Оон ийи
фермазын малчынары 54 тонна
эти бүдүргөн курнеге саткан.
Д. МОНГУШ.
Улут-Хем районун «Найрал»
совхозу.

Түннелин үндүргөн

Чокта чаа ажалды чоннар депутаттарынын Току район Советинин
күсүмунун хуралында районда көдө Советинин аразында социалист
чарыштын баштайгы чарткы чылда түннелин үндүрүп, чугалажып көр-
гөш, Азас көдө Советин (даргазы К. Д. Совайбан, секретары К. М. Саал)
мурнакчы Совет деп санап.
Ол көдө Совет 1962 чылдын бирги чартында Советин ажалды чон-
нар ортузунга организастап-массалык ажалын азын ажалдап, болуна ча-
мазжып турар «Совет Тыла» көдө ажалы-агыл артелинин мурунда сал-
дыган ажалы-агыл, култура тургузукчулукун таласы-биле соругалар-
ын күтүскүдөй багыт азын түннелдерин чедип алган.
Көдө Совет эрткен соңгулдан бээр болуна сессияларын 9 уза
эрттирген. Сессиялар белектеринде доктаамал комиссияларын, активтер
ин калба-биле кириштирип турган. Сессияларга көдө ажалы-агыл, кул-
тура-чырымышкын, калык камгала, бюджет-сак-чыл болгон өскө-лаа
чугула айтырларынын дегерленгени-биле чугалажып көрүп, шиптирлерин
турган. Оон ийи Совет депутаттарынын колхоз бүдүрүлгенин кол-пол
аларында таарыштыр турган, олар боттарынын уюшторастык
организастык ажалдарын өкн чорутуп туралар. Чөдө, саячкы К. Кусея-
де болуна быгылаан белек инектеринин чарткы чылда ийити-биле
9514 кг сүтү азы бир инекке аналдырт 732 литры саап ап, өскөдө
үзөгөри куртуруп турар. Ол ийи Талын сүт-баран фермазынын эре-
дечтиси Кол Мангыр фермада ажалы-агыл ажалы-биле организастап,
чыл эгизинин бээр 50881 кг сүтү саап ап, курнеге 20 ажал тоннаын
саткан болгон ферма аразында социалист чарыштын бирги чарин ап,
шиптир Кызыл тукут талып алган.
Совет болуна улуттуулукта турар ажалын чоннарын өкн-тура
массалык организастык: кулмучу комитеттерин, төрөлөр болгон кы-
рганнар баа хөдөжөөр чөвүлдеринин, эш-хуурунун сүдүнүн, улусу
дружанын ажалын доктаамал курутуп, оларын улуттуулуктарынын
илектерин сессияларга, күсүмунун хуралдарына дыңап, практикти
кузун көрүтүп турар.
Ол организастык боттарынын шугу-биле колхоз бүдүрүлгенин,
колхозчуларын културтуу ажалдарын белектерин, курум-чуруму
ажалдарын, сүт чагайжылыгын, шолон, өмөгө чөдөргө өкн
организастык улут ажалдарын чорутуп туралар. Мааза чөдөк кылдыр 59
кырганаарын хаара туткан кырганаар чөвүлдин (даргазы Макар Лопсан)
көртүп болу. Оон ийи 40 кырганаар боттарынын эки турасы-биле
колхоз бүдүрүлгенин ажалы-буру ажалдарында багыт азын ажалдап ту-
ралар. Кайызы-лаа 67—69 харыг Х. Кара-оол, К. Сүдүм, Дамба ирей-
лер баштап белек кырганаар бир бригада болуп алган балыктап, төрөз
колхозунга азын өсүрүлгөн кирип туралар.
Колхозта хөдөжөөр чөвүл (даргазы К. С. Саал) хөдөжөөр
колхоз бүдүрүлгенин болгон хөй-ниги ажалдарына өкн организастап
кириштирип турар. Олар школага дуулажып, үн катан шөф кылганнар.
Оон ийи дараарынын, аш-чеч кылырын болтууринде 35 хөдө-
жөөр өрөдөл, оларын кылап чүүлдеринин көрүлгөсүн организастап
турар.
Көдө Советин улуттуулукта култура албан чөдөрлөр, уругулар ал-
дан чөдөрлөр, өмөгө чөдө багыт азын ажалдап турар. Көдө клубта
бот-тыныгын уран чүүлүн 4 болтууринде 23 кичи кирип турар.
Олар бирги чарткы чылда концертти 24 катан, тематикти көзөдөрүн
4 уза эрттирген. Оон ийи клуб ажалын чоннарга 30 лекцияларын
кылган, «Май 1» колхозка концертти чөдөр.
Бүгү дөмөдөрлөр көдө Совет ап келгенин түннелин колхоз 60
чылдын бирги чартында курнеге азы сазарын планн 142, дүтүтүн
—180 болгон сүтүтүн—103,9 хуу күтүскөн. Оон-биле калы ийити
малын баш санын өсүрүлгөн планн; ийи-биле бода маалы 116,3,
ойуурун—127,4, өкнүтүн—130,5, чыгыны—110,8 болгон ийи ма-
алын планн 146,7 хуу күтүскөн. Колхоз бирги кварталда өлүк тыныгын-
дан орудга планн 218,7 хууга, азы 4 муң рубль алыр турган 8751
рубль кылды күтүскөн.
Утүдө ажалган өкн түннелерин көдө Совет болгон колхоз хөй-ни-
ти организастык-биле сырый харылажып турган чедип алганнар.
И. БАДАРЧЫ.

СОВЕТ КИЖИЛЕР

КОММУНИСТ ДАВАНАЙ ИРЕЙ

Оон хары ам 70 чөкшүлөө.
Иччала-да Тузун Чыргал-
оолонч амырала болгон
ажалы-ипке мыак хөдөө. Ол ам-
ла болуун төрөн совхозунда
ажалдашкан. Мурнуку чыл-
ларда кызын мерсөөн ажалы
—чаканкы хөдөөдө улам чүт-
күлүт, харысалгалып туржуп
турар. Даванай ирей мал чөм
белекчөөрөгө хөдөжөөр хол-
лун үрмөк чөпсөк-хөдөжөөр:
аймыр, дымраш чикетиг чүт-
лөрүн кылырын мастер. Амгы
хүннөрдө-лаа ол-ла ажалын үр-
гүлүтүп турар.
Түлүш Чыргал-оолончын
амырала болгон күш-ажы-
лында күзөл-чүткүлүтүн ду-
газын оон болуун мындыг ду-
газын тодоргай хөдөжөөр турар.
—Чамкы кижилер мөөн
ажалдап турарынын көргөш, ча-
кырган кичи чүтө-ле мыады
ла кызылдуу турат түвөл, ийи-
таным чыгыны... дээрлер. Ду-
газын-ла ажал таарышпас мөй
ийи. Партиянын 22 дуугар улут
хуралын шиптирлерин амы-
ралга боттадыларынга «за-
лаага дамын немере болур» дө-
лөни мышан, биче-лаа бол улут-
хууну кирип дугайында улут на-
мызды кижилерге күзөл-чүткү
чөк бе, мыалты коммунистерге
ан? Хууга тура-орук-ла бар
болгонда, чөдөн өвөс, калчип
анаа олурур боор. Ийи-чакан
нигитте ажалкыч ажалы-ипке
шылдар шам-биле ажаллаар
мөй. Амгымында мөдө күш-
мышыл, калкышыл ол ооругамын
хөдөжөөр шиптирлерин тур-
дур—диген.
Тайбын, тургузукчу ажалы-
ипке, ажалкыч амырал-чурттал-
га чөдөчтөп турар чурттын
кырганаарын бөзүн шам мын-
дыр ийи.
С. САВАСЕВ.

Улут-Хем район.

ТӨЛӨПТИГ САДЫГЫ

САТ ЧИГИТ — «Совет са-
дыгынын тергенин» деп демектин
төлөптиг ажалкыч. Көдө ма-
лыгын эргелекчиси өкн Сат чо-
нун негелде-хөдөжөөр хан-
дыры дөш, садик ажалынын
белек културалы дөш болуун
бүгү күжүн болгон билг-мерге-
женин бердиген ажалдап ту-
рар.
Оон эргелекчиси Бай-Тайга
районун Шуйла көдө мага-
нын ийити нигит байдалы бе-
рин садып ажалкычтарга көрүш-
түр, ажал-силг, өмөгө-сөксөгү.
Мында бараанын өртөк-үзөш
салып ажалкычын караанга
көктү, өкн-биле чөдөшөтүр түс-
түс бараанын мөзү-шын-
рын, хөдөжөөр улаанышкы-
нын садикы болу да күзөл-
ди-биле тайлырларан бере
каптар.
—Амгымында силерге таар-
жыр размеринг палык мында чөк
болгонда, бо чагыт дегеринге ол
чатыларын бижит калыптар.
Ол дугайында райпо дамчытыр
негелде кылып турган ажалкы-
чтер мөй-дөш, чамкы хөдөжөөр
килере салыгынын сүзөш ийи-
гиле болулар. Тусукай чыгыт
деггерин бижиттирген чыгытар
күсүттирген турар мында ча-
пчыл болгон.
Д. ДАСТАН.

ПОЧТАЧЫС

Т. Согу-оолу «Найрал»
совхозун Кара-Тал салбырын-
да тамысак кичи чөк.
Ол өкн-биле бүдүрүлгөн күзөч-
ти ажалын. Оон бараанын мыр-
тан тапкан кааш, почтачысы кел-
чүр джигирлер. Чонун култур-
лук амыралынын негелде
хандырында чугула бо болуун
ажалы-хөдөөгө өкн бөш чыл-
дар дугурунда доктаамал өкн
ажалын келген.
—«Шынын» бөгүлүк нөмө-
ринде онаа чугула документ —

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Танды районун сап кидизинин
кол бухгалтери өкн Василий Ким
күжөжикчилерин ажал хүнүнүн ша-
гы төнгөн өкнүдө кулмучу өкн-
гөш, полсидиктиг сакмөжөжө-
лөрүлүш, сүтүтү, болуун кулм-
чун долгалып көрүп каап, өрүш-
күтүт болгон берген. Сүтүтү
кулмучуларын унун дугураа теле-
граф алаштары деп-деси чыска-
лып чүвө дег туртулган болгон
шак мына-ла мындыр дигишчир
баш барган.
Магазинер, школар, өмөгө
салбыры, столовал болгон оон-лаа
өскө чаа бүдүрүлгөн тыштып кел-
гени, амыралга болгон болуун
күннөр болгон чөдөжөөр ажал
өкнүтүр болбас аржак. Чүтө дөш,
ол чыл чыл дугурунда төлөптиг
ажалдап, төрөн районун кү-
жөжөөр болуун салышкынын
кирген. Багынаарда Ийи-чакан
замаларын чыгынаар чырып ту-
рар. Оон үр чурттан кулмучу ам
танымтасын кылып сактаар: ийи-
ла чагайжыдып туутууган бажы-
нар-лаа хөй, чараш көрүшүтү-лаа
аларган, логачыны-лаа берген.
Танды районунга 25 чыл мурун-
да Василий Тойбевич эң-не баштай
санакчылан өгөлөн. Тыва бижикке
өл дүргөн өрөгөгөн. Калан ажалын
тургайында ажалдап турган үзөндө,
орус ажалын өкн-өрүтүн ду-
дамчы-биле орус бижикти нөмчүр,
бижир кылдыр өрөгөгөн алган.
Орус, тыва бижикти өрөгөгөн ажал
чөдүк анаа улут чөдөжөөр болгон.
Сал-лаа ооругамын ол 25 чыл дүр-

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Тудугжуларда

Чели чылдын дөртүк чымы—
1962 чылда алган хулаалары-
нын күтүскөсүн дөш Улут-Хем
районун «Чодураа» колхозун
өш Дамдыл-оолга баштаган ту-
дугжулар шугуру ажалдап
туралар. Эш Шыргырун ажал-
дуу бо чылдын планында көрүл-
гөн ийи бүдүрүлгө тулгаларын
докаш, бода мал болгон хаан
кажалдарын кышалаан. Чоокку
хүннөрдө 100 баш бызаага чаа
кажалын туткан. Ол эвенонун
бызаачыларында Манды, Очур-
нол, Дарый тулугуларын чар-
жынын шалыгылары болуп
турар.
Өскө бир эвенонун тулугула-
ры колхоз суурунда кичи эвен-
онун чаа бажынын түдүн
дүргөн темп-биле кылып турар.
С. БЫШТА-ООЛ.

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

ЧӨДӨРБӨ БИШ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улут-Хем район.

Бүгү-делегей конгрессинин киржикчилери чугаалап тур

Москвага мадлага дургузунда үргүчүлөп келген улустардын улуг шуулганы бүгү чөйрөбүздө чаагай сепкилди кийилерин изиг чүгүлдүгүзүңүзүңүз болду. Бизге тайбың дээш күчүлүгү шим-чээштин улам быгыгар болгаш чаа-чаа тилегелерини чедип алып, адролот дайынның айымын болдурбас дээринге олар ханы бүзүрелин илгерилеп турарлар. Чөпсегленишкенин бүгү-ниити дүжүрери болгаш тайбың дээш Бүгү-делегей конгрессинин киржикчилери, шуулганның айымын дугайында боттарын бодааларын солушсаан, ол дугайын чугаалап турарлар.

БОТ-БОТТАРЫН БИЛЧИР ЧОКУКЧЕ ЧҮТКҮП ТУРАП БИС

Медисон хоорайда (Висконсин штат) үлгүрүп турар «Советтик» журналисттик редактор Ричард Уордун меделгени болза: Москвага болуп эрткен Бүгү-делегей конгрессин аңгы-бүрү уганышкыныларын тайбыңга мыкшыдыгы күштерин сырый каттыгыларын дугалап турарлар. Бу дугайын конгрессе эң хөй болган—АКШ-тын төлөөлөрүнүн составында харын уурамышак эң аянычтуу уганышкыныларын болгаш үзө-бодаларын кижилерини киргенин факт база дээрлелен турар.

Ботун болгаш мээр төлөөлөрү өңүктөрүн тайбынны ак-сепкилдерине күшүп турар деп Уорд меделгени. Тайбыңче бүтү америк улус база чүтүлдү. Хамыктын мурунча Совет Эмгекчилер-биле тайбынны болгаш бот-ботун билчир чорукту америк улус күшүп турар.

ТАЙБЫҢНЫ КАМГАЛААРЫ — ЧУГУЛА СОРУЛГА

СЭТА-ның корреспондентизинге Австралиянын суратгы хөй-ниити амыкчылар профессор Уильям Морроуун меделгени болза: Москва конгрессинин чедирер салдарын бүгү дегейин билчир турарын чыгыштың чок. Совет чыгыштын башкыны Н. С. Крушевтуң чугаалап алаа уагы кире чөгөш-биле дугалаар деп ол медел чугалаан. Австралиянын төлөөлөрүн болза Н. С. Крушевтуң чугаалап «фактылар болгаш камык болгаш камчык чугаа болгаш» деп айткан.

Москвага ужурамышкы болган соңунда тайбың дээш шимчээштин чаа бектерге келүрүп үер дээр-инге боттор бис, чүте дээрге база чедип келгенер политиктиг чорудолорун болгаш шажынын чорудолорун дугайын уттуган бол-галар деп Морроу чугалаан. Олар ам тайбынны камгалаар деп чугаа соруганы чугаладык көргөн.

ДАЙЫННЫҢ АЙЫЫЛЫН ЧАЙЛАДЫП БОЛУР

Конгрессе ол кире хөй чурттар-нын төлөөлөрүн кайгамчык-ла чүве болган деп банкынын албан-дашчы Г. Арибо (Париж) чугалаан. Чөпсегленишкенин дүжүренин айтыр-гыларын чурт бүтүрүп улустар-нын канчаар көрүп турарын оларын төлөөлөрүнүн чуга-ларын билчир ол болуп турар.

Н. С. Крушевтуң чугаалап көчүп солун болган дээрин хуула болуп турар мен, чүте дээрге эске ла-герге наймалчы холун ол ачым-биле сунган.

Конгрессини комиссарлар эки ачылган болгаш чөпсегленишкенин дүжүренин айтыр-гыларын амыкчыларын айтыр-гыларын хамыктыр көр аргалык болган. Мен аюомиктиг айтыр-гылар тала-зы-биле комиссияга ачылдып тур-дум, бис дайынның айымын чай-ладып болуп деп дугурулган ол ол күшүп үндүрбей турган кылган бис. Ол чорук бүгү чурттарын чө-чөтөленишкенин чедирер.

Атомнуг дайын болза ону өскү-дүп үндүренин диттисе ол кире көргүңүз деп боталды барымчалар турар кижилер Французга дыка хөй. Бо шын эвес боталды чок кы-лыр херес.

бүтүн дүжүрери оран-делегейге бы-жыг тайбынны хандырынырга эрге-жок чугула деп кол айтыр-гылар талазы-биле боталарын долт чап-гым эеп чедип алынган.

Бистин бичири чуртувустун айты-рыларын боттарын илгериле-шкенин дыка хөй төлөөлөрүн чуга-ларынды, малагыны ийити кычыл-дыр, илсегер бисти холбаштыр-турар Муруу Американын чурттар-нын төлөөлөрүнүн саалдарын-да база тыпкан деп А. Пети үргү-дүп чугалаан. Тайбың дээш, чөпсег-ленишкенин бүгү-ниити болгаш бү-рүн дүжүрери дээш демисел-биле бистин улустун америк империа-лизминин дараалыктын хосталыр дээш, национал хамыктышас чорук дээш, хосталга дээш демиселин арзында шуут холбаштыр болуп ту-рарын улам хамык-биле медегер билдире. Москвага чөпсеглениш-кенин бүгү-ниити дүжүрери болгаш тайбың дээш Бүгү-делегей кон-грессини күдүп алган кайгамчык шижитилеринин дугайында меде-гер Гантиния улустунга чедирер дээш бүтү чүдүлери кылыр бис. Латин Американын чурттарында национал-хосталгыт шижитилерини кылыр дээш аны-биле базар дээш ам дээр-инде орадыктыр турар Америка-нын Наттылган Штаттарын дайымын чурттарында ууур демисе-жир деп аар соруга Латин Америка-нын дыка хөй чурттарын муру-нча тургустууганын мыкшып, бистин чуртувустун мурунча база тургус-туган. Шериг баазаларына ууур, америк шериг төлөөлөрүн турар-ына ууур, Латин Американын улустарынның мойнуна ону дуззы-биле дөгүчү кедирер америк им-перализминин орадыктыр турары бүгү-ле өлүг аргаларына ууур де-мисел база-ла бистин соругагыс бо-луп турар. Чөпсегленишкенин бү-гү-ниити дүжүрери болгаш тайбың дээш Бүгү-делегей конгрессе бо де-миселин талазы-биле үнелеп чө-чөс дузаламчыны биске көргүзөр.

Кажан кыдыг-лаа чурттын ха-мактыш, дык, домаз яны-бүрү тур-бузжак, бүгү оран-делегейге аян-чорукту кылып, чөйрө болганга бо-луп башкында мыкшып кыдыр са-мыктыр турар үе кедир дээринге илсегер мен. Чөйрөбүздө болган-дыр Юрий Гагаринин ужулду-куун сактып кедирге ала-ла таар-ымчалыг-дыр. Чыгыш чурт мык-шы, делегейин бүтү чурттарын холбаштыр турар илсегер-биле шижитилерини кыдыр бистин планетанын ол чөгөш-биле бол-гай.

ЭҢ ТӨЛӨЗЛӨТКЕН ШУУЛГАН

Чөпсегленишкенин бүгү-ниити дүжүрери болгаш тайбың дээш Бү-гү-делегей конгрессе Пейтонун төлөөлөрүн, «Улустар аразында тайбынны быжылаары дээш» де-легейин Ленинга шаңдалынын дугаалап Уданаваала Саран-нарын СЭТА-ның корреспондентизинге меделгени болза: 12 чылдарга тайбың дээш демисел киржип кел-ген мен, бо конгрессе «эң-не тө-лөөлөр» конгресс кыдыр санап турар мен.

ТАЙБЫҢ — БҮГҮ-НИИТИ ЧҮТКҮП

СЭТА-ның корреспондентизинге чөйрө чотал башкыны Андре До-беини (Париж) дыктыканы болза: мен шаган бот тайбың талала-чыларын шимчээшкенин кир-жип келген мен. Студенттерин болгаш башкыларын дегей ужу-рамышкынына киржип чоруду-рум. Ол ужурамышкынына бо конгресс-биле дээр аргак-тур. Бо конгрессе кайгамчык эки ор-ганизацын чугалап кагаа чогур. Мада бистин берип турган сава-ларын шуут кижилер кичээ-гейлиг көргөн.

Францияга эеп чана бергеш, мен тайбынны камгалаар деп чыгыс ботал-биле сөрүк кирген аны-бүрү чурттарын кижилерин көргөн дугайын чугалаан бөр мен. А ол дээрге конгуч чугула болгай. Чөпсег-ленишкенин дүжүренин айты-рынын чамык кижилерин чиге-нишкени-биле көрүп турары чакыт эвес. Чамык кижилер чугаа ботта-рынын чуртууда тайбынны күзөп турар деп болуп турарлар. Ол дээр-ге—чөпсегленишкенин бүгү-ниити дүжүрери-лар деп чүвени билчир алыр-инче кижилерин албаар хер-ес.

Чөпсегленишкенин бүгү-ниити дүжүренин эргежок чугула болуп турары дээш демисел-биле бүгү кижилерин бүтүрүп дээш илсег-келдерин Францианын хоорайлары-нын болгаш суурларынын човунун ортузунга база башкыларын проф-эвалд организацын кыдыр мен. Бо шимчээшкенин бүгү-ниити-нин, бүгү улустун болдары дээш орадыктыр бис.

БОРОДИНО (МОСКВА ОБЛАСТЬ). 1812 чылдың Ада-чуртун дайыны-нын Бородино тулчуушкунун 150 чыл ою чокушуп кел чыдар. Бистин чуртувустун эң аныч-бүрү хоорайларында болгаш областтарында хөй санын тургустур болгаш эскурантылар ында тулчуушкунуңуң төгүлүг чедирерин хун бурдуга кээп турарлар.

ЧУРУНТА: Горни көдө суурда М. И. Кутузова тураскал, улуг пол-ководчу 1812 чылдың сентябрь 7-де (август 26-да) Бородино тулчууш-кун оортан уадуруп турган.

СЭТА-ның фотохроникасы.

Төтчөглекчилерин илереткен

«Сут-Хел» советтин № 3 ф-мазында каларты Донган Бистан-ол дээр Оордак Сарыбайын көчүп алган, көчүп чыгып үш хабүстү алуурга илерет. Районун улус суду оларын херез көргөн. Бис-тан-оолду 133. Сарыбайын—40 рубльге торган.

Адан-Мадыр көдө Советтин ха-мактылары Донган Бастан-ол дээр Оордак Сарыбайын көчүп алган, көчүп чыгып үш хабүстү алуурга илерет. Районун улус суду оларын херез көргөн. Бис-тан-оолду 133. Сарыбайын—40 рубльге торган.

Барын-Хемчик районунун белек-кей конторадын директор турган Монгуш Сундукбай-биле ол контора-нын амыкчыны Даны-Белек олар күрүенин алу планын түсөдирин.

Хөйүнү киржилге-биле

Эрзин көдө Советтин чанында эш-хууну суу тургустууганын дээр чартык чыл чедип турар. Ачылгы чон, совет кижилер дугайында партизан доктала шижитилерин ботландыр, совет хоойлу-дурмун чонга таныштыр талазы-биле эш-хууну суу чамык ачылдыр чорут-кан. Бо аразында чөйүнү калык хуурын 6 кезек чөргө организа-стаан, элзэн кам айтыр, харымлар келээрин, таймырлар биседалар-ны чоруткан.

Кирген херектерин иштинде чам-дык айтыр-гыларын чакыра көр-түп болуп. Удунур Сундукбайн үргү-чү аргалаар, ийитге ачылгыт ачыл кылбас чорутуун дугайында херекти көргөш, ону шыгыш до-гутаан. Сутун шижитилер Сундук-байн эштинде алыр-гына дузалаан, ол ам школа септелгенин илсегейл ачылдып турар.

Ийитге ачылгыт ачылдып алыр-гы-сыраар, өг-бүлөгө кижилерге сагыш салбас, харын оорларын, тө-лөп чок Михаил Дугур, Икин Мала оларын херез эш-хууну ду-зунга көргөш, шыгыш сагыштар-ларын хуулоотен. Олар ам эштинге: М. Дугур район эмгекчилер, а И. Мала тулдуга ачылдып турар.

Моон-биле калык чамык кижилерин кам улаа кемчег алыс-лаа эштинде турары кижилерге ачылгыт чөтөнгө деп чүвени минер херек. Чижээ, райкүскон-нун ала ачылгыт, ою соода рай-он эмгекчилерин от салыкчы тур-гаш, аргалаар, ачыл-шагы үер чо-руу-биле үндүрткен Соин Бадарчы-нын херез көргөш, ону эш-хууну суу 10 рубльге торган. Ол кижилер үер чөргөн уламчылап турар. Миндыг кижилерге кеземенин шыгыш харымсалгазын онаары чугула.

Н. ВЛЗЕЙ,

Аныяк натуралистер болгаш туристер дугайында

БЫЖЫГЫП ТУРАП ХАРЫЛЗАА

Бистин республикада аныяк на-туралистер, туристер болгаш техник-тер станциялары шкөөлөрүн амы-дырал-биле харымсалгазын быжылаар, оларга практиктиг дузаны чедирер талазы-биле улуг ачылдыр чоруду-турар. Оон дугайын аныяк на-туралистерин чорудуп турар ачыл-херез херечилеп турар.

Школа чанынын «өредилге-дур-жула» шкөөлөрине шенелде ачылды-рын чорударына, малагы тараа-ларын болгаш ногааларын өстүр-генин бо станция чыл бүрү-ле шко-лаларга дузалап келген. Ам бисте школа бүтүрүлгө «өредилге-дуржула» шкөөлөрү бар аларган. Мурундагы турган мыкты шкөөлөрине кемээл калбарып, мын таарып турар үнү-терин шынары-лаа өскөн. Уш-ле чыл мурунда республикага бугу-руга «өредилгенин» 9 санын бригадалары турган болза, ам бо чылын оларын саны 95 чөгөш. Баштайгы чылдарга болза, мын-дыг бригадаларын практика эрти-рип турары колхоо, советтарын быжылаан ачыл-агыл адырларын материал-техниктиг баазаны калбарып, чогур таарымчалыг бай-далар тургустууган.

Чыл бүрү школалар, районнар тентериге. Кызыл хоорайга көдө ачыл-агыл ачылдыкчылар-биле ка-зы бүдүрүлгө «өредилгенин» брига-даларын келтирерин күзүп, «дү-жүт хууну» докталам эртирер тур-ар аларган биске билдирген. На-туралистер станцияларын ачыл-дыкчылар школаларга барып, аны-як натуралистерин бөлүмүрүн ор-ганизацын киржип, тарааларын, ногааларын болгаш чөтөктөрүн өстүрерине оларга дузалап тур-арлар. Ортумак школа бүтүрү-тепчилдиге апарылган.

Чуртун тус-тус чедирерине на-туралистер станциялары-биле хары-лазын быжылаарына станция база-ла организацы ачылдыр чорудуп келген. Ленинградтын Ботаник са-дынын чыгыш-биле Гиванын агаар-бодулуун байдалыга таармашыр чамык үнүштер өстүрүлгөсүн шенелдерин Кызылда, Сары-Сеп-те, Туранда, Шаган-Арыда школа-лар чанында чорудуп турар. Өре-дилге-дуржула шкөөлөрүн ачылгыт башкылар чорудуп уадурутчулар белектер соруга-биле станция бо чы-лын Кызылдын педагогика инсти-туун студенттерин-биле «өредилге» чымын дугурула тускай секи-жир организацын, 196 шаятын кижилерин, практикаларын стан-циянын тускай эртемчилерин уадурутчулар-биле эртирер. Ста-циянын методик Р. С. Бондаревко кызымкай ачылдып келген.

Станция ботунун материалдыг ба-азын эртен ийи-үш чылдарга элзөн ажиктен. 1200 ачыл номдарыг тускай библиотекалар, чыл бүрү-ле он ачыл аны-бүрү аттарыг мето-диктиг журналдарын чыгыш ап ту-рар, үнүштер өстүрерин «өредил-ге» шенелде ачылдыр чорудар чы-рык, дегем беш кайбаттериг.

Моон алгаш көргө, республика-нын аныяк натуралистер станция-зын шыгыш, солун ачылдыр чорут-кан. Мычала-лаа станция колдун

С. САНДЮ.

Республикага АГААР-ВОЙДУСТУН байдалы

Бөгүн республикага будуттагылап-каап турар, кыска чашкынырдыг хун болуп. Димирөөшкөн болуп ча-даас. Хат коштактан «й-тавынга» чедир, чамык чедирге дыкыг, соң-гу-барын чук уганышкынын.

Редактор Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

КИНОТЕАТРАЛГА

68ГҮН

«НАЙЫРАЛ»: «Хөгүт төгүлөр» 10.10, 12.00, 2.15 шактарда, «Шуту чамыкканар» 4.15, 6.10, 8.05, 10.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Мультипликациялар 10 шакта, «Ооракаттар билдирес» 11.15, 1.15 шактарда, «Хөгүзүнүн хун» (делгем экраныг) 3.15 шакта, «Адрес билдирес кыс» 5.15, 7.15 шактарда, «Самолет 9 шакта ужуп уер» (делгем экраныг) 9.15 шакта.

«ВОСТОК»: «Димирөөшкөн киз-биле» 5, 9 шактарда, «Эпчөк эр чегер» 3, 7 шактарда, «Тимур болгаш ою командасы» 1 шакта.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРА: «Бистин ийити өңүтүс» (3-хү кезээ) 5, 7, 9 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: Мультипликациялар 10 шакта, «Хөгүт төгүлөр» 2.30, 6.30 шактарда, «Каржы-дошхун чорук» (16 хардан өрү улуска) 4.30, 8.30 шактарда.

Тыва республиканын аныяр нитилели бо чылдын июль 15-тен август 20-ге чедир 50 баш дуряаларын диритге туруп белектерин, а сентябрынын 1-ден 1963 чылдын январь 1-ге чедир 100 баш эликтерин болгаш 100 баш ак кодааны диритге тударын организастан турар.

Аныяр диритге тударына киржирин күзөп турар ачыл-гылар: Кызылга Тыва республиканын аныяр нитилели конторазы-биле (Оюн Курседе кудумчуу, байжы № 82), районнарга — районун аныяр нитилелинин даргазы-биле керзени чарарын чарлап тур.

Аныяр туканы дээш төлөвирин ук аныярн элзэн тургускан соода дараазында хемчээлдер-биле төлөп бээр: дуряага ою назыннан хамырылга чокка 10 рубль, эликке 50 рубль, ак коданга 5 рубль.

Диритге туткан аныярны Тыва республиканын аныяр нитилелинин Кызыл хоорайда Сельская кудумчуунда зообаазына дужаар.

Тыва республиканын аныяр нитилелинин баштаар чери.

МОСКВА. Чөпсегленишкенин бүгү-ниити дүжүрери болгаш тайбың дээш Бүгү-делегей конгрессе. ЧУРУНТА: япон хоорай Хиросиманын төлөөлөрүн.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕСИ: Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчуу секретары болгаш харымсалгазы дежурниги 23-35, көдө калдыкы 20-60, чагаа болгаш совет тургусту калдыкы 21-27, уадурут болгаш транспорт калдыкы 22-64, булгаарыларын 31-75, корректорларын 21-47. Солун келбей барганда 32-75 телефонче болгаш.

ТС-00737.

Чыгыш № 1819. Культура министрствозунун типографиясы.